

Høring - læreplaner i KRLE og religion og etikk

Uttalelse - MF - vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Status	Innsendt til Utdanningsdirektoratet
Innsendt av	Innsendt og bekreftet av instansen via: Unn.M.H.Rolandsen@mf.no Unn Målfrid H. Rolandsen
Innsenders e-post:	Unn.M.H.Rolandsen@mf.no
Innsendt dato	18.06.2019
Hvilken instans representerer du?:	MF - vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn
Stilling	Annet (Privat) på vegne av rektoratet

Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)

1. Om faget

1.1. Fagets relevans

Faget KRLE skal gi elevene grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden rundt seg. Gjennom kunnskap om ulike religioner og livssyn får elevene evne til å leve i og med mangfold i hverdags-, samfunns- og arbeidslivet. KRLE gir elevene kompetanse til å svare på etiske utfordringer i ulike sammenhenger.

Opplæringsloven gir føringer for at kristendom, andre verdensreligioner og livssyn skal presenteres på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte i undervisningen.

I tillegg er det andre krav til faget som følger av loven:

§ 2-4. Undervisninga i faget kristendom, religion, livssyn og etikk

§ 2-3 a. Fritak frå aktivitetar m.m. i opplæringa

Læreplanen legger til rette for at kristendom, jødedom, islam, buddhisme, hinduisme, sikhisme og livssynshumanisme kan behandles enkeltvis og i sammenheng. Til sammen skal elevene bli godt kjent med bredden av religioner og livssyn.

Om lag halvparten av undervisningstiden i faget skal brukes på kristendomskunnskap. Dette sikres gjennom skolenes arbeid med kompetansemålene.

Overordnet del slår fast at alle elever i grunnskolen skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter (pkt. 1.2).

1.2. Kjerneelementer

Kjerneelementene i KRLE rammer inn det mest betydningsfulle innholdet i faget og beskriver det elevene må lære for å kunne mestre og anvende faget.

1.2.1. Kjennskap til religioner og livssyn

Faget skal gi kunnskap om og forståelse for kristendom og andre religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og på individ-, gruppe- og tradisjonsnivå. Elevene skal også få innsikt i hvordan kristendom og andre religioner og livssyn inngår i historiske prosesser og henger sammen med samfunnsendringer og kulturarv. Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn, og de ulike tradisjonenes indre mangfold. Faget skal gi grunnlag for refleksjon over majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiver i Norge.

1.2.2. Utforsking av religioner og livssyn med ulike metoder

Elevene skal undersøke og utforske kristendom og andre religioner og livssyn som sammensatte fenomener gjennom bruk av varierte metoder. Deres forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt. Kjennskap til ulike syn på og definisjoner av religioner og livssyn inngår i kjerneelementet og er vesentlig for å forstå og håndtere mangfold.

1.2.3. Utforsking av eksistensielle spørsmål og svar

Faget handler om ulike måter mennesker har nærmet seg spørsmål om mening, identitet og virkelighetsbilde gjennom religioner, livssyn, etikk og filosofi. Faget skal gi rom for refleksjon, filosofisk samtale og undring ved å utforske eksistensielle spørsmål. Elevene skal også kunne forholde seg til spørsmål det er dyp uenighet om.

1.2.4. Kunne ta andres perspektiv

Faget skal gi elevene mulighet til å utvikle egne synspunkter og holdninger i møte med andre gjennom innenfra- og utenfra-perspektiver og gjennom dialog og refleksjon over likheter og forskjeller. På den måten skal faget bidra til at elevene utvikler interesse og respekt for hverandre uavhengig av kulturell, sosial, religiøs eller livssynsmessig bakgrunn. Faget skal bidra til at elevene utvikler mangfoldskompetanse. Samiske perspektiver inngår. Temaer knyttet til kjønn og funksjonsevne inngår også.

1.2.5. Etisk refleksjon

Elevene skal kunne identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Etisk refleksjon gir mulighet til å håndtere store og små spørsmål, konflikter og utfordringer med betydning for skolesamfunnet, hverdagslivet og det globale samfunnet. Filosofiske tenkemåter gir elevene redskaper til å analysere argumentasjon og påstander.

1.3. Verdier og prinsipper

I KRLE behandles verdispørsmål på bakgrunn av kunnskap om og gjennom utforsking av religiøse og filosofiske tradisjoner og ideer. På denne måten blir elevene kjent med verdiene som skolen og samfunnet bygger på, og hvordan de er forankret i ulike religioner og livssyn. Faget gir innsikt i kristen og humanistisk arv og tradisjon og i hvordan disse har endret seg gjennom historien. Kunnskap om religioner, livssyn og etikk lokalt og globalt bidrar til forståelse av mangfold, identitet og endring. Faget gir elevene øvelse i å leve med uenighet og forskjellighet.

Faget gir dem også kunnskap om menneskerettighetene og bevissthet om menneskeverdet som grunnleggende verdi, og det legger til rette for demokratisk medvirkning. Lek, kunstneriske uttrykksformer og utforskende og kreative læringsaktiviteter gir elevene muligheter til å utvikle både faglig kunnskap og sosial kompetanse. Faget gir øvelse i etisk refleksjon og bidrar til å utvikle elevenes dømmekraft i hverdagslivet og i møte med samfunnsutfordringer.

1.4. Tverrfaglige temaer

1.4.1. Folkehelse og livsmestring

I KRLE handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om at elevene får utforske eksistensielle spørsmål og svar. Arbeidet med KRLE-faget gir elevene kunnskap om menneskeverdet og hvordan dette forankres i ulike religioner og livssyn. Faget bidrar til å utvikle elevenes evne til å reflektere over etiske spørsmål og problemstillinger som gjelder identitet, kjønn, seksualitet og psykisk helse.

1.4.2. Demokrati og medborgerskap

I KRLE handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene deltar i etisk refleksjon og får øvelse i å ta ulike perspektiver. KRLE bidrar til å styrke elevenes evne til å håndtere utfordrende spørsmål og være åpne for andres synspunkter i et mangfoldig samfunn. Gjennom etisk refleksjon settes elevene i stand til å problematisere makt og utenforskap og til å stille spørsmål ved gjengse normer.

1.4.3. Bærekraftig utvikling

I KRLE handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene får utforske eksistensielle spørsmål og delta i etisk refleksjon over naturen og menneskets plass i den. Dette innebærer at elevene kan reflektere over hvordan menneske, miljø og samfunn påvirker hverandre, og over hvordan de kan ta ansvarlige valg.

1.5. Grunnleggende ferdigheter

1.5.1. Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter i KRLE innebærer å kunne lytte til, fortelle om, presentere og samtale om faglige emner, og å kunne argumentere for egne synspunkter og innta ulike perspektiver. Muntlige ferdigheter innebærer å bruke fagspesifikke begreper til å utforske, drøfte og reflektere over fagets kunnskapsområder. Muntlige ferdigheter innebærer dessuten å kunne uttrykke ulike meninger og argumentere for disse ved hjelp av filosofiske samtaleformer, filosofisk samhandling og refleksjon.

Utviklingen av muntlige ferdigheter går fra å kunne lytte og samtale til å kunne presentere og drøfte komplekse faglige problemstillinger. Dette innebærer i økende grad å kunne bruke fagbegreper til å uttrykke og vurdere egen forståelse.

1.5.2. Å kunne skrive

Å kunne skrive i KRLE innebærer å kunne bruke skrift- og billedspråk til å kommunisere og utvikle kunnskap om religioner, livssyn og etikk. Gjennom å skrive skal elevene kunne utforske ulike syn og argumentere for og imot. Det omfatter også å kunne bruke fagspesifikke begreper i skriftlig arbeid og vurdere egen læring i arbeid med faglige tekster. Utviklingen av det å kunne skrive i faget går fra å kunne fortelle og beskrive til å kunne utforske faglige problemstillinger. Dette innebærer at elevene i skriftlige arbeider gradvis tar i bruk fagspesifikke begreper og gradvis utvikler kompetanse til å vurdere egen læring i arbeid med faglige tekster.

1.5.3. Å kunne lese

Å kunne lese i KRLE innebærer å oppleve og forstå ulike religiøse og filosofiske tekster. Det omfatter også å reflektere over og tolke tekster, illustrasjoner, symboler og andre uttrykk. Videre innebærer det å sammenligne og systematisere informasjon og vurdere kilder kritisk. Utviklingen av det å kunne lese i KRLE går fra å kunne forstå innholdet i enkle tekster til å kunne analysere og vurdere form og innhold i komplekse tekster. Dette innebærer i økende grad å forstå fagbegreper og finne, bruke og vurdere ulike kilder til informasjon.

1.5.4. Å kunne regne

Å kunne regne i KRLE innebærer å kunne bruk og forsø tidslinjer i møte med framstillinger av religioner og livssyn. Det innebærer også å forstå hvordan statistikk og tabeller kan brukes.

Utviklingen av det å kunne regne i faget innebærer i økende grad å kunne forstå og reflektere over statistisk materiale og tabeller.

1.5.5. Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter i KRLE innebærer å kunne bruke digitale ressurser i eget skapende arbeid. Det omfatter også å kunne innhente informasjon om religioner og livssyn fra digitale kilder og tolke og kritisk vurdere informasjonen.

Utviklingen av digitale ferdigheter i faget går fra å bruke enkle sammensetninger av tekst, lyd og bilder til å kunne lage og vurdere sammensatte digitale produkter for framstilling av faglige temaer. Digital dømmekraft utvikles gradvis gjennom økende grad av etisk refleksjon over hvordan digitale ressurser brukes.

2. Kompetansemål og vurdering

2.1. Kompetansemål og vurdering 4. trinn

2.1.1. Kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt
- bli kjent med og presentere noen sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner med vekt på fortellinger, inkludert fortellinger fra samiske tradisjoner
- sammenligne og presentere årstider og høytider i kristendommen og andre religioner og livssyn
- bruke enkle fagbegreper i arbeidet med religioner og livssyn
- skille mellom ulike typer kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- beskrive og samtale om ulike måter å leve sammen på i familie og samfunn
- samarbeide med andre i filosofisk samtale
- identifisere og reflektere over etiske spørsmål
- utforske og reflektere over etiske sider ved menneskers levesett og ressursbruk
- sette seg inn i og formidle egne og andres tanker, følelser og erfaringer
- forstå og presentere hva menneskerettighetene innebærer for forståelsen av menneskeverd, respekt og toleranse

2.1.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 1.–4. trinn når de formidler kunnskaper om religioner og livssyn fra nærmiljøet og omverdenen i estetiske uttrykk og skriftlige og muntlige arbeider. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE når de får anledning til å undre seg over og utforske etiske og filosofiske spørsmål sammen med andre. De utvikler og viser også kompetanse ved å ta i bruk enkle fagbegreper.

Læreren legger til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Elevene skal oppleve at det å prøve og feile er en del av det å utvikle seg i faget. Læreren skal ha jevnlig dialog om elevenes læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget. Læreren skal veilede elevene slik at de blir motivert til å delta i samtaler og meningsbrytninger.

2.2. Kompetansemål og vurdering 7. trinn

2.2.1. Kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for religions- og livssynshistorie i Norge, inkludert samers og nasjonale minoriteters religions- og livssynshistorie
- beskrive og presentere noen sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, med vekt på praksiser
- utforske og sammenligne tekster og materielle uttrykk fra kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner
- bruke sentrale fagbegreper i arbeidet med religioner og livssyn
- gjøre rede for ulike syn på barndom, familie og samliv i religioner og livssyn
- bruke filosofiske tenkemåter i samtale og undring
- utforske og drøfte etiske ideer fra sentrale skikkelser i filosofiske, religiøse og livssynsbaserte tradisjoner
- utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til menneskets levesett, levekår og klodens framtid
- gjøre rede for hva menneskerettighetene innebærer for ytringsfrihet og trosfrihet i et demokratisk samfunn

2.2.2. Undervisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom undervisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 5., 6. og 7. trinn når de gjennom estetiske uttrykk, skriftlige arbeider og muntlig kommunikasjon viser innsikt i hvordan religioner og livssyn inngår i historiske prosesser nasjonalt. Elevene utvikler og viser også kompetanse når de bruker sentrale begreper i faget. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i faget når de i samtaler og meningsbrytninger uttrykker egne meninger og viser at de kan ta ulike perspektiver.

Læreren legger til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Læreren og elevene skal ha jevnlig dialog om elevenes motivasjon for læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget.

2.3. Kompetansemål og vurdering 10. trinn

2.3.1. Kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse
- utforske og presentere religiøse praksiser utenfor etablerte religionssamfunn
- gjøre rede for og reflektere over samenes og andre urfolks religions- og livssynstradisjoner
- bruke og drøfte fagbegreper om religioner og livssyn
- sammenligne og vurdere kritisk ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- gjøre rede for og reflektere over ulike syn på kjønn, seksualitet og seksualetikk i kristendom og andre religioner og livssyn
- utforske og presentere hvordan elementer fra kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk i populærkulturen
- utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til det å vokse opp og leve i et mangfoldig og globalt samfunn
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ulike former for kommunikasjon
- identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger knyttet til menneskerettigheter, bærekraft og fattigdom

2.3.2. Undervisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom undervisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i KRLE på 8., 9. og 10. trinn når de får anledning til å utforske faglige problemstillinger og spørsmål, og bruker kilder på en kritisk måte. De utvikler og viser også kompetanse når de gjør rede for ulike standpunkter og reflekterer over spørsmål som det er stor uenighet om. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i KRLE når de bruker og drøfter faglige begreper og anvender kunnskaper om religioner og livssyn i kjente og ukjente sammenhenger.

Læreren legger til rette for at elevene får anledning til å vise kompetansen sin i kjente og ukjente sammenhenger. Læreren skal legge til rette for at elevene får utvikle og vise kompetanse gjennom varierte muntlige, praktiske og skriftlige arbeidsmåter, alene og sammen med andre. Læreren og elevene skal ha jevnlig dialog om elevenes motivasjon for læring og utvikling i faget. Læreren skal hjelpe elevene til å sette ord på hva de kan, hva de ikke kan, og hvordan de kan videreutvikle kompetansen sin i faget.

2.3.3. Standpunktvurdering

Standpunktvurderingen skal uttrykke elevens sluttkompetanse i faget. Læreren skal planlegge og legge til rette for at elevene på varierte måter får vise sin samlede kompetanse

i KRLE, både skriftlig, muntlig og digitalt. Læreren skal legge til rette for at elevene får vist hvordan de mestrer utfordringer og løser oppgaver i kjente og ukjente situasjoner. Standpunktvurderingen omfatter elevens forståelse og anvendelse av fagets begreper og metoder.

3. Vurderingsordning

10. trinn: elevene skal ha én standpunktkarakter.

Eksamensordningene i fagene skal sendes på høring og ferdigstilles senere.

1. Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?

Delvis uenig

MF takker for muligheten til å bidra i denne høringsrunden.

I det følgende vil vi si noe om høringsprosessen og vårt hovedsyn på planen. Vi vil deretter besvare de spørsmålene som er relevante fra vårt ståsted, samt kommentere kompetansemålene til slutt og komme med innspill til endringer.

I følge mandatet skal læreplanene beskrive «relevant kompetanse, tydelige prioriteringer, tydelig progresjon og god sammenheng» for å «gjøre barn og unge bedre i stand til å møte dagens og fremtidens utfordringer». Det sies at læreplanene skal tydeliggjøre sammenhenger mellom Overordnet del, kjerneelementer og kompetansemål, og læreplanene skal være gode verktøy for støtte og styring for lærere og skoleeiere. Vi mener fortsatt at planen ikke er i havn i forhold til mandatet. Etter mange innspillsrunder trengs det fortsatt mål som i enda større grad konkretiserer hva elevene skal lære for at elever i grunnskolen skal få en felles og nødvendig basiskompetanse i kristendom, religion, livssyn og etikk. En læreplan i grunnskolen er en kontrakt mellom skole og hjem og bør være mer tydelig på innhold. Innovative arbeidsmåter og mål om mer dybdelæring trenger ikke å stå i konflikt med tydeligere læringsmål.

Det har skjedd positive endringer i planen gjennom høringsprosessen (bl.a. noen flere mål, konkretisering av mål, bedre justering av faglig nivå og målgruppe mm). Samtidig har alle skissene som har fremlagt i den omfattende høringsprosessen, vært så forskjellig fra det nåværende KRLE-faget, at vi mener dette er blitt mer enn en fagfornyelse. Der det i den tidligere planen var vekt på kunnskapsområder, allsidig dannelse og forståelse, fremstår nå KRLE-faget som mer individualiserende enn før, med større distanse til religions- og livssynsfeltet og mer vekt på formale ferdigheter. Det er fortsatt for få spor av holdninger og kulturarv i læreplanen, slik Overordnet del gir føringer om. Som i læreplanen for religion og etikk, blir deler av kjerne-elementene og verdigrunlaget borte når kompetansemål skal skrives. Det gjelder ikke minst kjerneelement 1 sin vektlegging av historiske perspektiv, globale perspektiv og de ulike tradisjonenes indre mangfold. Historiske perspektiver er et meget viktig virkemiddel mot negative konstruksjoner av andre og radikaliserings.

I de tidligere utgaver av de nye læreplanene har det vært markert et oppgjør med verdensreligionsparadigmet, noe som også blir gjentatt i Udirs introduksjon til høringen. Det begrunnes med at de vil bygge opp fagene mer tematisk «med vekt på at elevene skal utforske og forstå. Bakgrunnen for dette er at gjeldende læreplaner legger veldig stor vekt på faktainnhold. En grundig og bred religionsforståelse er viktigere enn at alle elever sitter inne med akkurat samme faktakunnskap og historiekunnskap om enkeltreligioner.» Vi mener at det blir konstruert en kunstig motsetning mellom fakta-innhold og forståelse, mellom kunnskap om enkeltreligioner og en bred religionsforståelse.

Det er skjedd en endring fra tidligere forslag til ny læreplan. Der ble religioner og livssyn omtalt generelt, uten å navngi noen av dem spesifikt. Nå er det ulike signaler i læreplanen. I introduksjonen til faget, om Fagets relevans står det at læreplanen legger til rette for at «kristendom, jødedom, islam, buddhisme, hinduisme, sikhisme og livssynshumanisme kan behandles enkeltvis og i sammenheng.» og at elevene skal bli kjent med «bredden av religioner og livssyn». Vi synes det er positivt med denne presiseringen og bredden av religioner. Men dette må også synliggjøres i kompetansemålene. Det kan ikke kun stå

kristendom og samisk religion. Det reflekterer ikke livssynssituasjonen i Norge og verden. Nå er vi tilbake til formuleringer fra 2006 om «kristendom og andre religioner og livssyn», pluss samiske livsynstradisjoner. Vi mener at det er viktig med likeverdighet, at ulike religioner og livssyn nevnes i kompetansemålene, også for at det ikke skal bli et ensidig vestlig utvalg. KRLE-faget er et av de få globalt orienterte fagene, og det vil være uheldig om dette aspektet blir nedtonet.

Det kan ikke trekkes tydelige slutninger mellom antall kompetansemål og undervisning, men det er noe påfallende at kristendom som skal utgjøre ca. 50 prosent av faget, er så lite synliggjort i planen. Vi merker oss i det hele tatt den store diskrepansen mellom konkretisering av religionsmålene og etikkmålene: F.eks. 4. trinn: 5 mål om etikk, 3 mål om innholdselementer i religioner og livssyn. Det er positivt at det er kommet inn flere etikk mål, men det må til en helt annen konkretisering av læreplanmålene når det gjelder Kjerneelement 1. Religioner og livssyn for å ivareta denne delen av faget.

I det videre arbeidet med planen mener vi også det er viktig å se på progresjonen i planen. Det gjentas på alle trinn «sentrale trekk ved religionene», samt et særlig fokusområde. Det er fint at fortellinger, praksiser, materielle uttrykk, utbredelse mm nevnes, men det må finnes læreplanmål, ikke minst på ungdomstrinnet, som tydeliggjør sammenhengen mellom hellige tekster, lære, religiøs praksis og etikk. Ellers kan en stå i fare for i for stor grad å fremstille religioner og livssyn som enkeltstående fenomener/fragmenter, uten indre sammenheng. Vi savner også noe mer om konfesjonelt mangfold. Dette ivaretas ikke godt nok Opplæringslov og Overordnet del. Vi ønsker oss altså et tydeligere fokus på innhold – fagets «hva»: religion og livssyn som mangfold og levd liv, som etablerte tros- og livssynssamfunn med lange historiske linjer, med sammenheng mellom tekster, lære, praksis og etikk, med konfesjonelt mangfold og med betydning for samfunnsnivå. Denne kompetansen trenger både majoritets- og minoritets elever i norsk skole som skal møte dagens og fremtidens utfordringer, om vi skal hindre stereotypier og fordommer. Det er et spennende og viktig grep at elever skal utforske og finne kunnskap, undre seg og øves opp til kildekritikk. Vi mener at dette ikke står i motsetning til at skolen sirkler inn viktige kunnskapsområder og historiske ressurser. I vår tid med endimensjonale virkelighetsbilder, er nettopp mangfoldskompetansen viktig. Da må elevene lære at det finnes mangfold innenfor mange ulike religioner, ikke bare i én tradisjon. For mange elever er media den viktigste kunnskapsleverandør. Da er det viktig med fakta- og historiekunnskap. Elevene trenger kunnskaper for å kunne vurdere ulike typer kildematerialet og for å kunne delta i diskusjoner.

Det er også skjedd en svekkelse av filosofidelen av faget, ikke minst på ungdomstrinnet som ikke har noe mål om dette. Vi mener at elevene kan trenge slitesterke «kunnskapsbiter» å tenke med, når de skal vurdere, drøfte og undre seg.

Planen legger opp til drøfting av flere etiske emner, men vi mener det bør tydeliggjøres bedre at det er sammenheng mellom ulike religiøse og livssynsmessige virkelighetsforståelser og etiske resonnement. Vi merker oss at det legges opp til mål knyttet til familie, sex og samliv etter både 4., 7. og 10. trinn. Dette individuelle aspekter bør suppleres med et tydeligere sosiale og strukturelle perspektiv.

2. Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?

Delvis enig

Læreplanen har få og mange åpne kompetansemål, og på den måten gir planen handlingsrom og pedagogiske frihet for skole/lærere. Dette er positivt.

Samtidig mener vi at fellesskolen må gi elever på alle nivåer en felles basiskompetanse. Ikke minst på grunnskoletrinnet, med større grad av samarbeid mellom skole og hjem, er det viktig med konkretisering av kompetansemål. Vi ser altså en risiko for at planen er blitt for generell.

3. Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?

Delvis uenig

Grunnleggende ferdigheter er forbedret fra forrige utkast. Her pekes det på flere muligheter for å engasjere elevene. Det er også positivt at progresjonen i utdanningsløpet synliggjøres, men det kunne kanskje ha vært formulert noe mindre repetitiv. Etter vår mening er det fortsatt for lite variasjon når det gjelder styringsverb i kompetansemålene. For mange kompetansemål knyttes ensidig til kognitiv virksomhet, noe som vi mener ikke er helt i tråd med Opplæringsloven og Overordnet del.

? 4. Er verdigrunlaget i overordnet del tydelig reflektert i læreplanen?

Delvis uenig

Vi mener at avsnittet om Verdier og prinsipper er noe selektivt formulert. Formålskapitlet i Opplæringsloven gir bidrag til en bedre og mer ryddigere måte å formulere avsnittet på.

Grunnlaget for vektleggingen av kristendommen i KRLE-planen, har vært historisk og kulturelt betinget. Det er få spor i planen fra skolens formål om «historisk og kulturell forankring ... den nasjonale kulturarven og felles internasjonal kulturtradisjon.»

Under Fagets relevans står det at faget skal gi elevene «kompetanse til å svare på etiske utfordringer i ulike sammenhenger». Vi hadde ønsket flere formuleringer om utvikling av holdninger, noe mer enn generelle formuleringer om samtale og svært konkrete formuleringer under «Demokrati og medborgerskap» om at eleven gjennom etisk refleksjon skal stille spørsmål ved gjengse normer. Religioner og livssyn må inn på ungdomstrinnet som ressurser i arbeid med etiske spørsmål. Undervisningen må gi elevene hjelp til å orientere seg i et spenningsfelt av verdier, fortolkning av verdier og verditradisjoner, noe som er lite synliggjort i læreplanene.

? 5. Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?

Helt uenig

Som nevnt i punkt 1, er det fortsatt er det ikke en god nok sammenheng mellom Overordnet del, kjerneelementene, tverrfaglige emner og kompetansemålene. Det er for få kompetansemål knyttet til Kjerneelement 1 om Kjennskap til religioner og livssyn, sammenliknet med f. eks Kjerneelement 4 om Etisk refleksjon.

? 6. Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?

Delvis enig

Den største faglige endringen fra den forrige fagplanen i KRLE er at den nye fagplanen tar mål av seg å gå bort fra verdensreligionsmodellen. Mye har blitt sagt om dette og mye kan fortsatt sies om dette valget. Men, i den siste justeringen til planen, som vi nå har til høring, har det blitt lagt til en politisk styrt føring. Kristendommen nevnes eksplisitt. Dette betyr at en på overordnet nivå går bort fra verdensreligionsmodellen, og i praksis nevner én. Denne føringen kommer i tillegg til en annen politisk føring, nemlig at alle planene skal inkludere det samiske. Slik planen står nå, prioriteres altså kristendom og samiske religioner.

I et fag som har et så lavt timetall som KRLE, vil dette trolig legge noen klare føringer på hva faget blir i klasserommet. Kristendom og samiske religioner må dekkes, og islam kommer garantert til å bli dekket fordi islam stadig dominerer nyhetsmediene og samfunnsdebatten. Det vi er bekymret for da er at særlig sørasiatiske religioner som hinduisme og buddhismen blir systematisk tilsidesatt i fagutøvelsen. Det er også grunn til å tro at Jødedom vil kunne lide samme skjebne. Dette er alvorlig.

Valget som her er gjort er også alvorlig fordi det fort vil privilegere det norske/nordvesteuropiske ytterligere. Religionsfaget er et av de få globalt orienterte fagene vi har og det vil være synd om dette aspektet blir nedtonet. Elevene lever i en global verden. De trenger kunnskap om den – ikke bare i form av mangfold i sitt eget nærmiljø. Dette er vanskelig å vurdere når det er det er så få og generelle kompetansemål.

? 7. Legger læreplanen til rette for dybdelæring?

Delvis enig

Vi støtter anliggendet om dybdelæring, men mener læreplangruppen har gått for langt når det gjelder nedbygging av sentrale kunnskapsområder i faget ut fra ønsket om mer dybdelæring.

? 8. Er språket i læreplanen klart og tydelig?

Delvis uenig

Det har skjedd klare forbedringer, men fortsatt trengs det arbeid med språket som igjen får betydning for innholdselementene. Ikke minst trengs det en gjennomgang av avsnittet om Fagets relevans. Se siste punkt.

? 9. Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?

Hverken eller

Sammenliknet med annet innhold i planen, er samisk innhold i en særstilling. Dette er velbegrunnet ut fra føringene fra Overordnet del. Vi skulle gjerne sett at også flere minoriteters religioner og livssynsmessige tradisjoner ble tematisert.

? 10. Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?

Hverken eller

Vi mener at det kan formuleres tydeligere at de tverrfaglige temaene er tverrfaglige. Vi skjønner anliggende om å tydeliggjøre hva som kan være KRLE-fagets bidrag, men slik det er formulert nå, kan det se ut som faglærere skal eller har mulighet til å tenke de tverrfaglige emnene kun innenfor sitt fag. Dette mener vi ikke er i overenstemmelse med Overordnet del.

Sammenhengen mellom tverrfaglige temaer og kompetansemål er bedre ivaretatt i denne læreplanen enn i tidligere utkast. Men i for stor grad blir «Eksistensielle spørsmål» redusert til livsmestring og bærekraftig utvikling under Tverrfaglige temaer. Vi har stusset noe over Departementets omtale av eksistensielle spørsmål: «Det kan for eksempel handle om verdivalg, identitet, fysisk og psykisk helse, klodens fremtid, dyrevelferd, livskriser og mestring av hverdagen». Eksistensielle spørsmål lodder også på et dypt plan spørsmål om mening, liv og død. Det heller ikke slik at arbeid med eksistensielle spørsmål nødvendigvis gir hjelp til fysisk og psykisk helse eller mestring av livet.

? 11. Legger læreplanen godt til rette for å ivareta de yngste barnas læring og utvikling?

Delvis enig

Det har skjedd en forbedring av kompetansemålene for 4. trinn. Men fortsatt mener vi at er noen av kompetansemålene for 4. trinn er for avanserte for småskoletrinnet både når det gjelder språk og innhold. Andre mål som gjelder religioner og livssyn er for generelle. Vi mener at det på dette nivået ikke bør stilles krav om å bruke fagbegreper i arbeidet med religioner og livssyn, selv om det nå står at det skal være enkle fagbegreper. Målet om å skille mellom «ulike typer kilder til kunnskap om religioner og livssyn» er et viktig mål i planen, men vi mener at det ikke hører hjemme på småskoletrinnet. Å sammenlikne religioner og livssyn er en viktig kompetanse i KRLE-faget som helhet, men kan være for avansert på dette nivået.

For å fremme progresjon i planen, er det en fordel om en angis etiske tema (som vennskap, utestenging mm)

Vi merker oss at kompetansemål etter 4. trinn fortsatt sier at elevene skal «samarbeide med andre i filosofisk samtale». Filosofisk samtale er navnet på er en helt spesifikk metode, som står i en annen kategori enn å samtale om. Bruken av begrepet kan dermed være problematisk, for lærerne har metodefrihet. Vi savner også flere mål med enklere styringsverb samtale om etc).

? 12. Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? 13. Legger læreplanen til rette for god progresjon i faget?

Delvis uenig

Det er skjedd en forbedring fra forrige utkast, men fortsatt gjenstår et arbeid her. Siden mange av målene er relativt generelle, er det ikke lett å lese ut en tydelig progresjon. Som nevnt under punkt 11, mener vi at flere av kompetansemål er for avanserte på småskoletrinnet. Det er positivt at det nevnes hva som er fokusområder under målet knyttet

til kjerneelement 1, men vi mener at målet for ungdomstrinnet i for liten grad uttrykker en grundigere og bredere kompetanse enn etter 4. og 7. trinn. På ungdomstrinnet savner vi mer om globale perspektiver, konfesjonelt mangfold, forholdet mellom virkelighetsforståelse, lære og etikk, og filosofi.

? 14. Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?

Delvis uenig

Underveis- og standpunktvurdering er godt beskrevet; tekstene for religion og etikkfaget er mye bedre på dette punktet. Men, man kan ikke redusere kompetansen i KRLE-faget under Underveisvurdering til faglige begreper, meningsbrytning og innsikt i hvordan religioner og livssyn i historiske prosesser (hvor står for øvrig det kompetansemålet?). Det er en stor innsnevring fra det brede kultur- og dannelsesfaget som tegnes opp i innledningen til det nåværende KRLE-faget.

? 15. Er læreplanen tilstrekkelig framtidsrettet?

Delvis uenig

Det er et spennende og viktig grep at elever skal utforske og finne kunnskap, undre seg og øves opp til kildekritikk. Vi mener at det nye ikke står i motsetning til at skolen sirkler inn viktige kunnskapsområder og historiske ressurser. Vi mener at elevene kan trenge slitesterke «kunnskapsbiter» å tenke med, når de skal vurdere, drøfte og undre seg. Vi spør oss om vi nå ser konturene av et fag som ikke i tilstrekkelig grad gir elevene de nødvendige kultur, dannelses og mangfoldskompetansen som trengs for å kunne leve i et stadig mer pluralistisk samfunn.

? 16. Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?

Fagplanen nedtoner faktakunnskap og historiekunnskap. Dette samtidsretter faget og fremmer et valg der faget i større grad blir et «diskusjonsfag». Vi forstår at dette er et nødvendig pedagogisk valg i et fag med lavt timetall. Det følger imidlertid også et stort ansvar med dette. Audun Tofts forskning (2019) viser at særlig i tilfellet islam er en sterk fagkompetanse helt essensielt. Nordmenn flest vet lite om islam. Nyere statistikk viser at for de fleste er den fremste kunnskapskilden til islam og muslimer nyhetsmediene. Det som kjennetegner nyheter er at det som tas opp er per definisjon ekstraordinært: ellers hadde det ikke hatt nyhetsverdi. Når dette er nordmenns primære kunnskapsleverandør til islam, betyr det at risikoen er stor for at kunnskapsbasen blir ekstraordinære hendelser satt i system. Når en ikke har «hverdagskunnskap» nok til å plassere dette inn i et større bilde, vil befolkningen få en kunnskap om islam som ikke tilsvarer et større og mer sammensatt virkelighet. Kunnskapen vil bli systematisk skeiv. I lys av dette er det betenkelig at KRLE-faget reduserer fakta- og historiekunnskapen. Faget er en av få arenaer der islamkompetansen i befolkningen kunne blitt justert.

? 17. Fagene i grunnskolen har kompetansemål etter ulike trinn. Har du synspunkt på dette?

Det bør gjøres det samme for alle fag.

? 18. Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?

Vi mener det fortsatt gjenstår arbeid med språk og innhold. I arbeidet med Overordnet del lyttet Departementet til råd fra høringsinstansene som kritiserte det individualistiske og instrumentelle perspektivet på kunnskapsutveksling og læring. Vi mener tekstene, og spesielt Verdier og prinsipper, fremdeles fremstår for instrumentalistisk. Vi mener formuleringene under Fagets relevans om at faget «skal gi», er bedre enn det som står under Verdier og prinsipper om at Faget «gir». Teksten under Verdier og prinsipper er bedre knyttet til innholdet i planen enn Fagets relevans, og er på den måten den beste. Men denne teksten må synliggjøre mer sammenhengen med skolens formål.

Vi anbefaler at man tar en kikk på den nåværende innledningen til KRLE-faget som vi mener er mye bedre både når det gjelder språk og innhold, og som ivaretar en bredere forståelse av faget. I nåværende plan blir også det juridiske språket i Opplæringsloven § 2-4 omsatt til pedagogiske begreper:

Kristendom, religion, livssyn og etikk er et ordinært skolefag som normalt skal samle alle elever. Opplæringsloven legger til grunn at undervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk. Det innebærer at den skal være saklig og upartisk og at de ulike verdensreligioner og livssyn skal presenteres med respekt. I undervisningen skal det ikke være forkynnelse eller religionsutøvelse. Likeverdige pedagogiske prinsipper skal legges til grunn. Det innebærer at alle religioner og livssyn skal behandles på en faglig og sakssvarende måte ut fra sitt særpreget og mangfold.

Vi mener at juridiske begreper bør omsettes til pedagogiske begreper også i den nye læreplanen. I den nye innledningen er det for mye «name/lov-dropping» uten at det forklares. Om fritaksparagrafen nevnes her, må den også nevnes i alle andre læreplaner. Fritaksretten er knyttet til alle skolens fag, og ikke til KRLE-faget spesielt.

19. I læreplanene er det kompetansemål etter 2. trinn i noen fag, og etter 4. trinn i andre fag. Er det på lengre sikt en god løsning også å lage kompetansemål etter 1. trinn, for å få til en god begynneropplæring og bedre overgang mellom barnehage og skole? Det vil være en god løsning.

20. Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?

Det er svært heldig at fagplanen styrker kravet om kildekritisk kompetanse.

Men, faget vi ser konturene av tar elevene og samfunnet de lever i i samtiden som sitt utgangspunkt. Dette er på mange måter pedagogisk heldig. Men, vi ser samtidig en viss fare for at KRLE-faget da indirekte vil lære elevene at de, og det nasjonale og det vestlig-demokratiske «vi-et», er det historiske målet og sentrum for all menneskelig kultur. Vi risikerer da at vi mister en vesentlig innsikt som KRLE-faget bør formidle: elevene er verken klodens eller historiens sentrum. Faget står i fare for å bli nærsynt, terapeutisk og et tilsvarende på det samfunns-viet opplever som politisk utfordrende akkurat nå.

Vi mener at det fortsatt ikke er en god nok sammenheng mellom Overordnet del, kjerneelementer og læreplanmål. Det er skjedd en forbedring fra forrige plan ikke minst når det gjelder etikk-delen og vektlegging av sentrale element i religioner og livssyn. Fortsatt gjenstår et arbeid med kompetansemålene for å operasjonalisere kjerneelement 1 på en enda bedre måte. Læreplanen må på en tydeligere måte angi hva elevene skal lære i faget knyttet til ulike religioner mm, for å oppnå en felles basiskompetanse. Religioner og livssyn må nevnes, og i kompetansemålene ikke bare kristendom og samiske tradisjoner. Selv om det ikke kan trekkes tydelige slutninger mellom antall kompetansemål og undervisning, er det er noe påfallende at kristendom som skal utgjøre ca 50 prosent av faget, er så lite synliggjort i planen både som tro og tradisjon. Vi merker oss i det hele tatt den store diskrepansen mellom konkretisering av religionsmålene og etikkmålene, og dette må det gjøres noe med.

Det er også behov for noen flere konkrete kompetansemål for å sikre en tydelig progresjon. Med fordel kunne man inkludert kunnskap om verdier som er felles for mange livssyn og religioner, og om hvilken betydning disse har for diskusjoner om etiske spørsmål og samfunnsutvikling.

Vi viser til spørsmål 11 om målene for 4. trinn. Noen av målene er for avanserte og andre for vage. I språk og innhold må dette tilpasses bedre målgruppen.

7. trinn:

Etter vårt skjønn er dette den beste delen av planen. Her legges det opp til tematisk arbeid med religioner og livssyn, knyttet til tekster, materialitet og tekster. Det er mange positive aspekt ved dette, og her gis det mulighet til komparative perspektiv. Her er også filosofi inne som mer enn metode, og etikken knyttes til hverdags – og samfunnsutfordringer. Det er fint at eksistensielle spørsmål knyttes til spørsmål om klodens fremtid, men vi skjønner ikke helt

sammenhengen mellom eksistensielle spørsmål og levekår. Eksistensielle spørsmål lodder også på et dypt plan spørsmål om mening, liv og død.

10. trinn

Vi mener at det gjenstår arbeid med læreplanmålene på dette trinnet for på en bedre måte ivareta progresjon i planen, målgruppe og kjerneelement 1 om religioner og livssyn. Det er fortsatt for få kompetansemål for et så omfattende fagområde, selv om det nå er kommet inn «felles trekk».

Målet om utbredelse kan stå som eget mål, og så trengs det mål som tar opp sammenhengen mellom lære, praksis og etikk, og mål om globale og sammenliknende perspektiv. Manglende taksonomi gjør at man ikke kan lese ut av læreplanen om mål 1 om sentrale trekk ved religioner og livssyn skal ha like stor plass som mål 2 om «å utforske og presentere religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse».

Det er positivt at det er kommet inn flere mål om etikk. Det hadde vært nyttig om planen kunne si noe om hva som skal være utgangspunktet for drøftingen i disse kompetansemålene, om religion, livssyn og filosofi kan brukes som ressurser her. Vi mener det bør inn et mål som tar opp sammenhengen mellom ulike religioner/livssyn og etisk tenkning. Det er viktig at elever får kompetanse på at et helhetssyn på tilværelsen har betydning for etisk refleksjon.

Vi savner mål om filosofi, slik det er på 7. trinn. Det vil være relevant i dagens kultursituasjon å inkludere et mål om forholdet mellom religiøs tro, livssyn og vitenskap

Læreplan i religion og etikk – fellesfag i studieforberevende utdanningsprogram

1. Om faget

1.1. Fagets relevans

Faget religion og etikk gir elevene grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden rundt seg. Gjennom arbeidet med et bredt utvalg av religioner og livssyn utvikler elevene kunnskaper, evner og holdninger som gjør dem i stand til å håndtere mangfold i hverdags-, samfunns- og arbeidslivet. Arbeid med eksistensielle spørsmål åpner for undring og motiverer til å utforske filosofiske livsspørsmål. Gjennom etisk refleksjon gir faget rammer for å undersøke og klargjøre hva som er godt og rett for individ og samfunn i dag og i framtiden. Slik får elevene utfordringer som kan fremme danning og gjøre dem i stand til å mestre livet, være ansvarlige medborgere og bidra til et bærekraftig samfunn.

1.2. Kjerneelementer

Kjerneelementene i religion og etikk rammer inn det mest betydningsfulle innholdet i faget og beskriver det elevene må lære for å kunne mestre og anvende faget.

1.2.1. Kjennskap til religioner og livssyn

Faget skal gi kunnskap om og forståelse for religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og på individ-, gruppe- og tradisjonsnivå. Elevene skal også få innsikt i hvordan religioner og livssyn inngår i historiske prosesser og henger sammen med samfunnsendringer og kulturarv. Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn, og de ulike tradisjonenes indre mangfold. Faget skal gi grunnlag for refleksjon over majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiver i Norge.

1.2.2. Utforsking av religioner og livssyn med ulike metoder

Elevene skal undersøke og utforske religioner og livssyn som sammensatte fenomener gjennom bruk av varierte metoder. Deres forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt. Kjennskap til ulike syn på og definisjoner av religioner og livssyn inngår i kjerneelementet og er vesentlig for å forstå og håndtere mangfold.

1.2.3. Utforsking av eksistensielle spørsmål og svar

Faget handler om ulike måter mennesker har nærmet seg spørsmål om mening, identitet og virkelighetsbilde gjennom religioner, livssyn, etikk og filosofi. Faget skal gi rom for refleksjon, filosofisk samtale og undring gjennom å utforske eksistensielle spørsmål. Elevene skal også kunne forholde seg til spørsmål det er dyp uenighet om.

1.2.4. Kunne ta andres perspektiv

Faget skal gi elevene mulighet til å utvikle egne synspunkter og holdninger i møte med andre gjennom innenfra- og utenfra-perspektiver og gjennom dialog og refleksjon over likheter og forskjeller. På den måten skal faget bidra til at elevene utvikler interesse og respekt for hverandre uavhengig av kulturell, sosial, religiøs eller livssynsmessig bakgrunn. Faget skal bidra til at elevene utvikler mangfoldskompetanse. Samiske perspektiver inngår. Temaer knyttet til kjønn og funksjonsevne inngår også.

1.2.5. Etisk refleksjon

Elevene skal kunne identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Etisk refleksjon gir mulighet til å håndtere store og små spørsmål, konflikter og utfordringer med betydning for skolesamfunnet, hverdagslivet og det globale samfunnet. Filosofiske tenkemåter gir elevene redskaper til å analysere argumentasjon og påstander.

1.3. Verdier og prinsipper

Kunnskap om religioner, livssyn og etikk bidrar til forståelse av kulturelt mangfold og identitet. Dette er en forutsetning for å kunne identifisere og ta stilling til dilemmaer som oppstår i møte med utfordringer i samtiden. Kunnskapen i faget gir grunnlag for å reflektere over hvordan vi lever sammen med ulike verdier, holdninger og livssyn. Faget bidrar til forståelse av menneskerettighetene gjennom refleksjon over grunnleggende verdier som menneskeverd og respekt for naturen. Faget utdyper demokratiforståelse ved å gi elevene kunnskap om religion og livssyn i et majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiv. Arbeidet med eksistensielle spørsmål utvider elevenes forståelse av egen og andres identitet. Faget gir øvelse i etisk refleksjon og bidrar til å utvikle elevenes dømmekraft.

1.4. Tverrfaglige temaer

1.4.1. Folkehelse og livsmestring

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om å reise spørsmål om forholdet til egen identitet og hva som er et godt liv. Faget gir rom for å reflektere over verdien av gjensidig forståelse og betydningen av å sette egne grenser. Arbeid med etiske og eksistensielle spørsmål gir evne til å håndtere utfordrende spørsmål i eget liv, inkludert spørsmål som likestilling, kjønn og seksualitet.

1.4.2. Demokrati og medborgerskap

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene utvikler evne til å ta andres perspektiv gjennom kunnskap om religioner og livssyn. Ved å invitere elevene til å drøfte utfordringer knyttet til ytringsfrihet og kommunikasjon i et mangfoldig samfunn bidrar faget til demokrati og medborgerskap. Gjennom å delta i etisk refleksjon utvikler elevene evne til å problematisere makt og utenforskap og til å stille spørsmål ved gjengse normer.

1.4.3. Bærekraftig utvikling

I religion og etikk handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene utforsker eksistensielle spørsmål og deltar i etisk refleksjon over spørsmål som angår naturen og menneskets plass i den. Dette omfatter temaer som menneskehetens framtid og ressursbruk og hvilke perspektiver religioner og livssyn har på dette.

1.5. Grunnleggende ferdigheter

1.5.1. Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter i religion og etikk består i å gjøre rede for og drøfte faglige emner gjennom presist språk og riktig bruk av fagbegreper. Det innebærer å føre dialog om grunnleggende verdier og eksistensielle spørsmål. Videre innebærer det å håndtere meningsbrytninger om religions-, livssyns- og verdispørsmål på en måte som ivaretar den enkeltes integritet.

1.5.2. Å kunne skrive

Å kunne skrive i religion og etikk betyr å kunne gjøre rede for og drøfte faglige emner tilpasset ulike oppgaver innen religion-, livssyn og etikk. Videre innebærer det å kunne problematisere faglige begreper og temaer, å kunne bygge opp en helhetlig etisk

argumentasjon og å vurdere egen læring i arbeid med tekster. Å kunne skrive i religion og etikk innebærer dessuten å kunne bruke kilder på en kritisk og etterprøvbar måte.

1.5.3. Å kunne lese

Å kunne lese i religion og etikk betyr å kunne reflektere over utvalgte religiøse tekster og forstå hvordan ulike måter å tolke slike tekster på henger sammen med religioners indre mangfold. Det innebærer også å kunne vurdere kilder med tanke på relevans, formål og avsender-/mottakerperspektiv. Videre innebærer det å vise utholdenhet i lesing av lengre fagtekster og å forstå bruken av fagbegreper i disse, og det innebærer å kunne orientere seg i et tekstmangfold.

1.5.4. Å kunne regne

Å kunne regne i religion og etikk innebærer å kunne lese og diskutere statistisk materiale som omhandler religioner, livssyn og etikk og vurdere hvilken relevans dette har for å forstå religioners og livssyns plass i samfunnet.

1.5.5. Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter i religion og etikk består i å finne fram til og reflektere over hvordan digitale arenaer blir brukt til informasjon og påvirkning innen religions- og livssynsfeltet. Det innebærer også å finne, tolke og vurdere ulike kilder i arbeidet med fagstoff om religion, livssyn og etikk. Videre innebærer det å ha kunnskap om og forståelse av etiske sider ved digital kommunikasjon og håndtering av problemstillinger knyttet til egen og andres digitale identitet.

2. Kompetansemål og vurdering

2.1. Kompetansemål og vurdering Vg3

2.1.1. Kompetansemål etter Vg3

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- presentere og sammenligne noen sentrale trekk ved flere religions- og livssynstradisjoner, inkludert kristendom og islam
- utforske og drøfte indre mangfold i en religion slik dette kommer til uttrykk på tradisjons-, gruppe- og individnivå
- gjøre rede for og reflektere over religion og livssyn i et majoritets-, minoritets- og urfolksperspektiv med vekt på Sápmi/Sábme/Saepmie og Norge
- gjøre rede for og drøfte aktuelle eksempler på samspillet mellom religion/livssyn og politikk
- undersøke og presentere hvordan kulturelle uttrykk kan forstås i lys av kunnskap om religioner og livssyn
- gjøre rede for og drøfte sentrale fagbegreper knyttet til religioner, filosofi, livssyn og etikk
- analysere og vurdere ulike kilder til kunnskap om religioner, livssyn og etikk
- undre seg og reflektere over eksistensielle spørsmål og svar
- analysere og drøfte ulike former for etisk argumentasjon
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger i tilknytning til mellommenneskelige relasjoner og identitet
- identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ytringsfrihet og kommunikasjon
- drøfte menneskeverd og naturens egenverdi i møte med teknologisk utvikling
- ta andres perspektiv og håndtere meningsbrytning om religion, livssyn og etikk

2.1.2. Underveisvurdering

Elevene skal få mulighet til å utvikle kompetanse gjennom underveisvurderingen. Elevene utvikler og viser kompetanse i religion og etikk gjennom å vise kunnskap om religioner, livssyn og etikk og reflektere over dette med presis bruk av fagbegreper. Elevene viser

kompetanse ved å utvikle problemstillinger og utforske disse gjennom kritisk kildebruk og drøfting. Videre utvikler og viser elevene kompetanse i etikk når de kan identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger. Elevene utvikler og viser kompetanse gjennom å ta ulike standpunkter, ta andres perspektiv og stå i meningsbrytninger på en måte som ivaretar den enkeltes integritet.

Læreren og den enkelte elev skal underveis i arbeidet ha dialog om elevens læring og utvikling i faget. Samtalene skal gi eleven oppmuntring og motivasjon til å delta i samtaler og meningsbrytninger. Elevene skal kunne prøve og feile i utviklingen av kompetanse i faget.

2.1.3. Standpunktvurdering

Standpunktvurderingen skal uttrykke elevenes sluttkompetanse i faget. Læreren skal planlegge og legge til rette for at elevene på varierte måter får vise sin samlede kompetanse i religion og etikk, både skriftlig, muntlig og digitalt. Læreren skal legge til rette for at elevene får vist hvordan de mestrer utfordringer og løser oppgaver i kjente og ukjente situasjoner. Standpunktvurderingen omfatter elevens forståelse og anvendelse av fagets begreper og metoder. Arbeid med og håndtering av kilder og problemstillinger skal vurderes sammen med fagkunnskaper og evne til refleksjon og kritisk tenkning.

3. Vurderingsordning

Elevene skal ha én standpunktarakter.

Eksamensordningene i fagene skal sendes på høring og ferdigstilles senere.

1. Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?

Delvis uenig

MF takker for muligheten til å bidra i denne høringsrunden.

I det følgende vil vi si noe om høringsprosessen og vårt hovedsyn på planen. Vi vil deretter besvare de spørsmålene som er relevante fra vårt ståsted, samt kommentere kompetansemålene til slutt og komme med innspill til endringer.

Vi merker oss Udirs introduksjon til høringen om religion og etikk og KRLE-faget:

Den viktigste endringen i fagene KRLE og religion og etikk er at vi går bort fra å organisere fagene med utgangspunkt i verdensreligionene, og heller bygger opp fagene tematisk med vekt på at elevene skal utforske og forstå. Bakgrunnen for dette er at gjeldende læreplaner legger veldig stor vekt på faktainnhold. En grundig og bred religionsforståelse er viktigere enn at alle elever sitter inne med akkurat samme faktakunnskap og historiekunnskap om enkeltreligioner.

Vi kjenner oss ikke helt igjen i beskrivelsen av nåværende plan i religion og etikk fra 2006, at den først og fremst handler om en organisering med utgangspunkt i verdensreligionene. Den inneholder fire hovedområder. Religionkunnskap og religionskritikk; Islam og en valgfri religion; Kristendommen og Filosofi, etikk og livssynshumanisme. Vi mener også at det blir konstruert en slags fiktiv motsetning mellom fakta-innhold og forståelse, mellom kunnskap om enkeltreligioner og en bred religionsforståelse. Vi støtter en revisjon av nåværende planer, som er for omfattende. Men vi har innvendinger til det nye fagkonseptet. Vi ser konturene av et nytt samtids-, redskaps- og diskusjonsfag som i mye mindre grad enn før utforsker og gir innsikt i religion og livssyn både som mangfold og levd liv lokalt og globalt, som etablerte tros- og livssynssamfunn med lange historiske linjer, med hellige tekster, religiøs praksis, materielle uttrykk og stort konfesjonelt mangfold. Vi ser også konturene av fag som i mindre grad enn før integrerer filosofisk kunnskap i fagforståelsen, og som i mindre grad viser sammenhengen mellom virkelighetsforståelser og etikk. Vi beklager denne endringen av faget, og mener at det som skjer er noe langt mer enn en fagfornyelse.

Konkret til spørsmålet 1: Vi mener at læreplanen ikke i tilstrekkelig grad angir hva elevene skal lære. Innovative arbeidsmåter og mål om mer dybdelæring trenger ikke å stå i

konflikt med tydeligere læringsmål. Fortsatt er det ikke en god nok sammenheng mellom Overordnet del, kjerneelementene og kompetansemålene Etter mange innspillsrunder trengs det fortsatt mål som i enda større grad konkretiserer kjerneelementene og fagets egenart for at elever i videregående skole skal få en felles og nødvendig basiskompetanse i religion, livssyn og etikk. Denne kompetansen trenger både majoritets- og minoritets elever som skal leve sammen i klasserommet og møte dagens og fremtidens utfordringer.

Det er positivt at læreplangruppa/Udir har lyttet til den massive kritikken fra ulike fag-miljø og fått inn et nytt mål 1 om «presentere og sammenlikne noen sentrale trekk ved flere religions- og livssynstradisjoner, inkludert kristendom og islam.» Det er en viktig forbedring av forrige utkast der elevene kun skulle lære om én religion. Det sammenliknende perspektivet nå er inne. I høringsutkastet er kristendom og islam spesifikt nevnt, slik de også er i nåværende plan fra 2006. Vi mener det også er viktig med læringsmål der andre religioner (som indiske religioner, jødedom) blir nevnt. Religion- og etikkfaget er et av de få globalt orienterte fagene vi har, og det vil være synd om dette perspektivet blir nedtonet. Det vil også stå i kontrast til kjerneelement 1 som vektlegger nasjonale og globale perspektiv. Elevene lever i en global verden og trenger kunnskap om religions- og livssynsmangfoldet også på et globalt nivå.

Det er skjedd en forbedring når det gjelder sammenheng mellom kjerne-elementene og kompetansemålene i forhold til enkeltmål sammenliknet med tidligere utkast, som de nye/reviderte kompetansemålene 1, 3 og 12. Men fortsatt er den innholdsmessige siden i kjerneelement 1 for lite synliggjort i kompetansemålene. Det gjelder blant annet religioner og livssyn globalt, religion og livssyn i historiske prosesser, kulturarv og ulike tradisjoners indre mangfold. Momenter i andre kjerneelement blir også borte i kompetansemålene, som forståelse av «religioner og livssyn som sammensatte fenomener» (kjerneelement 2), «spørsmål om mening, identitet og virkelighetsbilde gjennom religioner, livssyn, etikk og filosofi» (kjerneelement 3), utvikling av «mangfoldkompetanse» (kjerneelement 4).

I vår tid med endimensjonale virkelighetsbilder, er nettopp mangfoldskompetansen viktig. Da må elevene lære at det finnes mangfold innenfor mange ulike religioner, ikke bare i én tradisjon. For mange nordmenn/elever er media den viktigste kunnskapsleverandør. Da er det viktig med fakta- og historiekunnskap. Elevene trenger kunnskaper for å kunne vurdere ulike typer kildematerialet og for å kunne delta i diskusjoner.

Det er også skjedd en ytterligere svekkelse av filosofidelen av faget ved at det som var igjen av kompetansemål knyttet til filosofi som ressurser til samtale om eksistensielle spørsmål, er tatt ut (mål 8). Det er et spennende og viktig grep at elever skal utforske og finne kunnskap, undre seg og øves opp til kildekritikk. Vi mener at det ikke står i motsetning til at skolen sirkler inn viktige kunnskapsområder og historiske ressurser. Vi mener at elevene kan trenge slitesterke «kunnskapsbiter» å tenke med, når de skal vurdere, drøfte og undre seg. Filosofi er mer enn «fagbegreper» (mål 6).

Planen legger opp til drøfting av flere etiske emner, men vi mener det bør tydeliggjøres bedre at det er sammenheng mellom ulike virkelighetsforståelser og etiske resonnement.

? 2. Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?

Hverken eller

Læreplanen har få og åpne kompetansemål, og på den måten kan det argumenteres for at planen gir handlingsrom og pedagogiske frihet for skole/lærere. Samtidig mener vi at den vedlagte læreplanen legger svært mye ansvar over på lærerne, og at den gir for stort handlingsrom for lokale tilpasninger og utvalg. Vi mener at fellesskolen må gi elever på alle nivåer en felles basiskompetanse. Slik planen nå foreligger, mener vi det er stor sannsynlighet for at forlagenes fortolkning av planene i enda større grad blir styrende for hva elevene lærer. Eller at ulike typer media-materiale vil trekkes inn i aktualisering av samtidsreligion. Forskning viser at mediamateriale allerede i høy grad styrer læring. I iveren etter å fornye faget, mener vi at planen er blitt for vag.

? 3. Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?

Delvis enig

Grunnleggende ferdigheter er klart forbedret fra forrige utkast. Her pekes det på flere muligheter for å engasjere elevene. Det er også en viss variasjon når det gjelder styringsverb i kompetansemålene.

? 4. Er verdigrunnlaget i overordnet del tydelig reflektert i læreplanen?

Delvis enig

Undervisningen må gi elevene hjelp til å orientere seg i et spenningsfelt av kristne og humanistiske verdier og ulike verditradisjoner, noe som kunne vært mer synliggjort i læreplanen.

? 5. Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?

Delvis uenig

I følge mandatet gitt av Udir, skal læreplanene «tydeliggjøre sammenhenger i læreplanverket, mellom Overordnet del, kjerneelementer og kompetansemål», og læreplanene skal være gode verktøy for støtte og styring for lærere og skoleeiere. Vi mener at den vedlagte læreplanen i for liten grad følger opp disse retningslinjene om sammenheng, og ikke er et tilstrekkelig godt styringsverktøy. Vi viser til svar 1 om at det trengs en bedre sammenheng mellom kjerneelementer og kompetansemål. Det er også fortsatt noe uklart hvordan man skal forstå sammenhengen mellom Tverrfaglige emner og kompetansemål.

? 6. Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?

Delvis uenig

Timeantallet er for lavt sett i forhold til læreplanens innhold og ambisjoner.

? 7. Legger læreplanen til rette for dybdelæring?

Delvis enig

Vi støtter anliggendet om dybdelæring, men mener læreplangruppen har gått for langt når det gjelder nedbygging av sentrale kunnskapsområder i faget ut fra ønsket om mer dybdelæring.

? 8. Er språket i læreplanen klart og tydelig?

Delvis enig

Se innspill om språk under punkt 15.

? 9. Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?

Helt enig

Vi mener det reviderte læreplanmålet 3 ivaretar det samiske perspektivet på en god måte.

? 10. Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?

Delvis uenig

Vi mener at det kan formuleres tydeligere at de tverrfaglige temaene er tverrfaglige. Vi skjønner anliggende om å tydeliggjøre hva som kan være RE-fagets bidrag, slik at disse temaene blir håndterlige og ikke for dominerende. Men slik det er formulert nå, kan det se ut som faglærere skal eller har mulighet til å tenke de tverrfaglige emnene kun innenfor sitt fag. Dette mener vi ikke er i overenstemmelse med Overordnet del.

Det er fortsatt noe uklart for oss hvordan forholdet mellom de tverrfaglige og kompetansemålene er tenkt. Det er flere konkretiseringer av ulike tema under de tverrfaglige temaene (f. eks likestilling, kjønn og seksualitet), som ikke nødvendigvis vil fortolkes inn i vage kompetansemål.

? 11. Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? 12. Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?

Delvis enig

Det er positivt at Underveisvurdering ivaretar anliggendet fra Overordnet del om elevene skal kunne prøve og feile og bli oppmuntret og motivert. Det er behov for å gå noen runder til med den første del av teksten. Vi mener at man snevrer inn hva slags kompetanse

elevene skal ha om religioner og livssyn når de først og fremst skal «vise kunnskap om religioner, livssyn og etikk og reflektere over dette med presis bruk av fagbegreper».

? 13. Er læreplanen tilstrekkelig framtidsrettet?

Hverken eller

Hva som er tilstrekkelig framtidsrettet er et vanskelig spørsmål å besvare. Det er positivt at det digitale aspektet ved dagens samfunnsliv er ivaretatt i planen. Det er også positivt at man tar inn emner som omhandler etiske utfordringer i samfunnet. Samtidig spør vi oss om vi ser konturene av et fag som ikke i tilstrekkelig grad gir elevene de nødvendige kunnskapsbiter for å kunne føre en nyansert og informert klassediskusjon. Kunnskap om mangfold og grunnlag for synspunkt er meget viktig i vårt samfunn som til dels er preget av endimensjonale forståelser.

? 14. Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?

Delvis uenig

Vi vil gjøre oppmerksom på at kombinasjonen av kompetansemål gir inntrykk av et fag med et norsk/nordvesteuropeisk fokus; Det er utfordringer i disse geografiske områdene som skal møtes, og det er kun religioner i dette området som nevnes eksplisitt. Men, religionsfaget er et av de få globalt orienterte fagene vi har og det vil være synd om dette aspektet blir nedtonet. Elevene lever i en global verden. De trenger kunnskap om den – ikke bare i form av mangfold i sitt eget nærmiljø.

? 15. Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?

Vi mener det fortsatt gjenstår arbeid med språk og innhold, ikke minst i teksten om Fagets relevans. Vi anbefaler at tekstene kombineres. Tekst 2 om Verdier og prinsipper er den beste teksten, den er minst instrumentell, men mangler viktig anliggende om bredt utvalg av religioner og livssyn, danning og arbeid med eksistensielle og filosofiske spørsmål fra teksten om Fagets relevans.

I arbeidet med Overordnet del lyttet Departementet til råd fra høringsinstansene som kritiserte det individualistiske og instrumentelle perspektivet på kunnskapsutveksling og læring. I den vedtatte Overordnet del har det skjedd en perspektivforskyvning fra hva den enkelte eleven skal tilegne seg og lære, til hva som er skolens oppgave som dannelses- og læringsarena. Dette bør også synliggjøres i læreplanene, som i for stor grad er preget av det individuelle og instrumentelle perspektivet som preget første utgave av Overordnet del. Vi foreslår endring av verbbruk: Fra «Faget religion og etikk gir ...» til «Faget religion og etikk skal gi / bidra til ...» Vi støtter vekten på dannelsesperspektivet i faget, men mener at læreplanen lover for mye når faget skal «klargjøre hva som er godt og rett for individ og samfunn i dag og i fremtiden» og «gjøre dem i stand til å mestre livet». Vi mener at «Formålet med faget» i nåværende plan (2006) kan gi innspill til det videre arbeidet med disse tekstene.

? 16. Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?

Forslaget til fagplan i Religion og etikk prioriterer religionene kristendom, islam og samiske religioner. Vi er bekymret for at særlig sørasiatiske religioner som hinduisme og buddhismen blir systematisk satt til side i fagutøvelsen. Det er også grunn til å tro at Jødedom vil kunne lide samme skjebne. Dette er alvorlig.

Kompetansemål:

Vi etterlyser fortsatt mer samsvar når det gjelder kjerne-elementene og kompetansemålene, ikke minst Kjerneelement 1. Det er kompetansemålene som vil bli styrende i undervisningen. Noen av målene fra forrige utkast (h-2018: 1, 2, 6 og 10) er revidert, og det til det bedre.

Kompetansemål 1: «presentere og sammenlikne noen sentrale trekk ved flere religions- og livssynstradisjoner, inkludert kristendom og islam.» Vi har gitt positive kommentarer til dette

målet ovenfor. Vi mener også at det må inn et kompetansemål om indisk religion, jødedom mm.

Kompetansemål 2. «utforske og drøfte indre mangfold i en religion slik det kommer til uttrykk på tradisjons-, gruppe- og individnivå.»

Dette kompetansemålet må utvides til å gjelde «flere religioner» for å ivareta kjerneelementet om at «Elevene skal bli kjent med de ulike tradisjonenes indre mangfold». Kunnskap om mangfold er meget viktig i vårt samfunn som er preget av til dels endimensjonale forståelser. Mangfoldskompetanse er også omtalt i Overordnet del og kjerneelementene.

Kompetansemål 4: «Gjøre rede for og drøfte aktuelle eksempler på samspillet mellom religion/livssyn og politikk» anbefaler vi endret til «... samspillet mellom religion/livssyn og samfunn». Vi mener det vil åpne for flere aktuelle problemstillinger i samtiden, og forhåpentligvis nyansere ensidige konfliktperspektiver på forholdet mellom religion (ofte forstått som islam) og politikk.

Kompetansemål 5: Målet bør bearbeides språklig, for forholdet mellom første og andre del av setningen er noe uklart. Ellers er det positivt at det åpner for å inkludere materielle/estetiske uttrykk. Vi mener at det er mer sakssvarende å drøfte enn å presentere, men ser at det er mange «drøftingsmål» som kommer etterpå.

Kompetansemål 6: «gjøre rede for og drøfte sentrale fagbegreper knyttet til religioner, filosofi, livssyn og etikk.» Vi har argumentert for at filosofidelen er for sterkt beskåret. Filosofi er nyttig når elevene skal reflektere over etikk, identitet, menneskesyn og ikke-religiøse livssyn. Filosofi kan ikke reduseres til kun fagbegreper om filosofi. Derfor trengs flere mål om filosofi.

Kompetansemål 8: «undre seg og reflektere over eksistensielle spørsmål og svar». Vi har stusset noe over Departementets omtale av eksistensielle spørsmål: «Det kan for eksempel handle om verdivalg, identitet, fysisk og psykisk helse, klodens fremtid, dyrevelferd, livskriser og mestring av hverdagen». Eksistensielle spørsmål lodder også på et dypt plan spørsmål om mening, liv og død. Det heller ikke slik at arbeid med eksistensielle spørsmål nødvendigvis gir hjelp til fysisk og psykisk helse eller mestring av livet.

Kompetansemål 9-12. Det er positivt at det er kommet inn flere mål om etikk. Det hadde vært nyttig om planen kunne si noe om hva som skal være utgangspunktet for drøftingen i disse kompetansemålene, om religion, livssyn og filosofi kan brukes som ressurser her. Vi mener det bør inn et mål som tar opp sammenhengen mellom ulike religioner/livssyn og etisk tenkning. Det er viktig at elever får kompetanse på at et helhetssyn på tilværelsen har betydning for etisk refleksjon. Og det vil være relevant i dagens kultursituasjon å inkludere et mål om forholdet mellom religiøs tro, livssyn og vitenskap

I kompetansemål 9 står det at elevene skal drøfte ulike etiske argumentasjon. Betyr det at elevene skal drøfte ulike etiske teorier/modeller eller etisk argumentasjon fra ulike religioner og livssyn? Vi har tidligere også etterspurt hvordan vi skal forstå sammenhengen mellom det tverrfaglige temaet Folkehelse og livsmestring og kompetansemålene om etikk.